

The objects that can be found within the inspection of the crime scene during investigation of infringements on life and health of journalists are listed. The peculiarities of the inspection of the corpse are considered. Author determines the negative circumstances, which can testify to the attempts of the perpetrator to conceal the crime by staging.

УДК 343.98

О. І. Жеребко
кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри

*Мелітопольський інститут державного та муніципального управління
Класичного приватного університету*

МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК

У статті приводяться кримінально-правова і криміналістична характеристики крадіжок чужого майна. Розкриті основні напрямки і зміст діяльності слідчого (слідчо-оперативної) групи на початковому та наступному етапах розслідування таємного викрадення чужого майна, взаємодія в розкритті злочинів та інше.

Відповідно до чинного законодавства України, зокрема ст. 13 Конституції України [1], всі форми власності в Україні користуються рівним захистом. Так, «...усі суб'єкти права власності рівні перед законом».

Відповідальність за злочини проти власності встановлена розділом шостим Кримінального кодексу України [2] з санкцією за конкретний злочин незалежно від того, на яку форму власності було скоєне злочинне посягання. Так, кримінальна відповідальність за крадіжку передбачена ст. 185 КК України.

Дослідженням проблем методики розслідування крадіжок займалися різні науковці, зокрема: В. П. Бахін, І. А. Возгрін, В. К. Гавло, І. Ф. Герасимов, В. Г. Гончаренко, Л. Я. Драпкін, О. Н. Колесниченко, В. О. Конова-лова, Г. А. Кушнір, В. Л. Підпалій, Н. А. Сенчик та ін.

Причини, що призводять до крадіжок: зниження життєвого рівня населення, безробіття, відсутність регулярних виплат заробітної плати на фоні «фінансової кризи», слабкість соціального захисту населення і, як наслідок, зростання частки незаможних елементів, потенційно готових до скоєння злочинів проти власності, процеси приватизації, відсутність коштів, необхідних для забезпечення захисту об'єктів від злочинних посягань тощо.

Практика свідчить, що розкриття крадіжок залежить від ефективності діяльності слідчих підрозділів, зокрема слідчого (слідчо-оперативної групи), на початковому етапі розслідування, вибору найоптимальніших напрямів розшуку злочинців, встановлення каналів збуту викраденого, місць його зберігання тощо.

У криміналістичній літературі визначені причини низької ефективності роботи слідчих підрозділів у розкритті крадіжок. Зокрема, недоліки в орга-

нізації цієї діяльності, низка результативність тактики проведення слідчих дій, вибір помилкових напрямів розслідування, слабка взаємодія слідчих із підрозділами кримінального розшуку, міліції громадської безпеки.

Крадіжка включає значне коло злочинів, які відрізняються предметом посягання, способом вчинення і приховування, місцем реалізації злочинного задуму. Виходячи з цього, можна поділити крадіжки:

- з приміщень: магазинів, кіосків, складів, санаторіїв, гуртожитків, готелів, квартир, будинків, дач тощо;
- особистих речей громадян у потягах, па вокзалах тощо;
- матеріальних цінностей з цехів промислових підприємств, підприємств агропромислового комплексу, комунального господарства і будівельних майданчиків, а також вантажів на залізничному, річковому, морському і повітряному транспорті;
- кишенькові (у громадському транспорті, на базарах);
- транспортних засобів (автомобілів, мотоциклів, мопедів тощо).

Криміналістична характеристика має важливе значення для вирішення широкого кола питань теорії і практики розкриття та розслідування злочинів, зокрема для деталізації обставин, що підлягають встановленню у кримінальних справах, а також ефективних засобів вирішення цього завдання. Отже, для методики розслідування окремих категорій злочинів важливі як обставини, що підлягають доказуванню, так і криміналістична характеристика злочинів. Предмет доказування є початковою базою для визначення компонентів криміналістичної характеристики злочинів. Разом з тим елементи криміналістичної характеристики наповнюють предмет доказування по певній категорії злочинів конкретним змістом.

До криміналістичної характеристики повинні увійти такі компоненти, які безпосередньо з криміналістичних позицій характеризують дану категорію злочинів (механізм, спосіб, обстановку вчинення злочину тощо) і сприяють швидкому і кваліфікованому їх розслідуванню.

Науковому дослідженню криміналістичної характеристики присвячена значна кількість праць, але у них не йдеться про єдине уявлення про поняття і структуру криміналістичної характеристики злочину.

Криміналістична характеристика злочинів певного виду або групи розглядається, насамперед, як система відомостей про елементи механізму їх вчинення, які важливі для побудови методики розслідування.

Криміналістична характеристика може розглядатися в двох аспектах: 1) поняття, що безпосередньо характеризує особливе явище — продукт діяльності людини з виділенням в ньому характерних якостей, в яких відображаються кримінальні (злочинні) його властивості, і 2) поняття узагальнене, таке, що є науковою абстракцією, що містить в собі загальні риси, властиві криміналістичним характеристикам певних груп злочинів.

Багато хто з науковців, говорячи про криміналістичну характеристику, звертають увагу на з'ясування кола елементів, що входять до її змісту, не

даючи при цьому наукового поняття у вигляді визначення або даючи визначення, де інколи все зводиться до перерахування зазначених елементів.

Криміналістичну характеристику крадіжок становлять дані про підготовку до здійснення крадіжок, про способи здійснення й прийоми приховання, слідах, місці й часі, предметі злочинного зазіхання, місцях збуту викраденого, особистісних властивостях суб'єкта злочину та ін. Роль цих даних полягає в тому, що вони дозволяють побачити зв'язки між різними обставинами здійснення злочину і в умовах недоліку вихідної інформації висунути обгрунтовані версії, вибрати оптимальний шлях по встановленню осіб, що зробили крадіжку, установити місцезнаходження викраденого майна та ін.

Аналіз наукових поглядів на криміналістичну характеристику свідчить про те, що серед науковців немає єдиної думки про її структуру та зміст. У той же час узагальнення цих поглядів дає змогу встановити, що до її елементів відносять:

- 1) дані про потерпілу особу;
- 2) спосіб підготовки, вчинення і приховування злочину;
- 3) типові джерела матеріально-фіксованої інформації;
- 4) типові джерела ідеальної інформації;
- 5) дані про особу злочинця;
- 6) типові мотиви і цілі вчинення злочину.

Конкретна подія крадіжки характеризується притаманною їй індивідуальною сукупністю ознак. Однак ці злочини мають і спільні риси, які дозволяють дати їм узагальнену характеристику і виділити при цьому певну специфіку розслідування деяких видів крадіжок і на цій основі визначити основні елементи криміналістичної характеристики цього виду злочинів, зокрема: обстановку, в якій готуються і вчиняються крадіжки; предмет злочинного посягання; способи вчинення крадіжок; типові сліди; особу злочинця; особу потерпілого від злочину.

Так, основними елементами криміналістичної характеристики крадіжок є:

- 1) способи вчинення крадіжок;
- 2) предмет злочинного посягання;
- 3) типова «слідова картина»;
- 4) особа злочинця;
- 5) особа потерпілого;
- 6) відомості про типовий час вчинення крадіжок.

Важливе місце серед елементів криміналістичної характеристики крадіжок займає обстановка, в якій готуються і вчиняються ці злочини. В обстановку включаються місце і час скоєння крадіжок. Місце вчинення у більшості випадків обмежено невеликою площею (ділянка місцевості, приміщення тощо). Щодо даних про час скоєння крадіжок, то питома вага їх у загальній кількості злочинів, що скоюються в святкові і вихідні дні, дещо нижча, ніж в інші дні тижня. Більшість квартирних крадіжок, як показує вивчення практики, вчиняється з 8 до 18 години, коли основна маса працюючих мешканців від-

сутня; крадіжки автомобілів із гаражів вчиняються найчастіше в пічний час, з відкритих стоянок вдень; значна кількість кишенькових крадіжок вчиняється в ранкові і вечірні часи пік, коли створюються сприятливі для них умови п міському транспорті, магазинах та інших багатолюдних місцях [3, с. 384].

Спосіб вчинення крадіжки є основним елементом криміналістичної характеристики, оскільки об'єднує одним задумом систему дій щодо приготування, вчинення і приховання злочину.

В криміналістичній характеристиці крадіжок важливе місце займають дані про типові сліди та інші джерела. Механізм слідоутворення під час вчинення крадіжки обумовлюється характером взаємодії злочинця з навколишньою матеріальною обстановкою.

Особа злочинця в криміналістичній характеристиці крадіжок також займає важливе місце. Злочинців, що скоїли крадіжки, можна умовно поділити на дві групи:

- особи зі стійкою антисуспільною установкою, які вчиняють крадіжки великої кількості предметів і добре продуманим способом;
- особи, що вчинили крадіжку у зв'язку з виникненням певних конкретних обставин.

Особа потерпілого є одним із елементів криміналістичної характеристики крадіжок. Злочинець, як правило, не випадково вибирає об'єктом посягання майно конкретної особи, оскільки йому відомо про знаходження в даній квартирі певних цінностей, про відсутність гаража у власника автомобіля тощо. Завдання слідчого полягає в з'ясуванні характеру зв'язку елементів у системі «жертва злочинець».

Висунення робочих версій у конкретному випадку розслідування залежить від обсягу зібраної первісної інформації та слідчої ситуації, що склалася. Так, при висуненні версій про осіб, причетних до вчинення крадіжки, беруться до уваги спосіб учинення злочину, вид і кількість викрадених цінностей, а також відомості, отримані в результаті дослідження слідів та інших речових доказів, виявлених на місці злочину [4, с. 332].

Злочини такого роду є досить розповсюдженими, а розкриваність їх невелика. Це відноситься, в першу чергу, до квартирних і кишенькових крадіжок [5, с. 722].

Характер злочину, його механізм залежить від ряду факторів, що входять у систему елементів, що утворюють криміналістичну характеристику, це являє собою систему об'єктивних даних: слідів злочину, що відображають механізм злочинної дії й обумовлюють методiku розслідування крадіжок, застосування криміналістичних прийомів і засобів, використаних з метою розкриття цих злочинів.

Передумовою правильної організації розслідування справи про крадіжки є вивчення слідчим методичних рекомендацій, що містяться в спеціальних посібниках і матеріалах по обміну позитивним слідчим досвідом, по розслідуванню крадіжок, зроблених аналогічними способами, а також глибоке за-

своєння і послідовна реалізація на практиці криміналістичних рекомендацій із планування й організації наслідку — одного з основних положень наукової організації праці слідчого.

Впливаючи з задач, визначених планом розслідування, організаційні заходи являють собою раціональний вибір, розміщення і додаток сил і засобів, який розташовує слідчий, спрямованих на створення і використання оптимальних умов для досягнення цілей розслідування; і при цьому організаційні заходи самі вимагають планування і включаються в план роботи по справі. Вони охоплюють підготовчі заходи, первісні слідчі дії, подальше розслідування і заключний етап попереднього слідства.

Ефективність розслідування крадіжок обумовлено наявністю узгоджених планів слідчих дій і оперативно-розшукових заходів. Планами розслідування передбачаються міри по встановленню і затриманню злочинця. Організуюча роль в цій діяльності належить слідчому. Він визначає пріоритетні напрямки розслідування, дає окремі доручення органу дізнання на проведення оперативно-розшукових заходів.

Справи про крадіжки можуть бути порушені на підставі:

- а) заяви потерпілого про крадіжку майна, яке у нього знаходилось;
- б) заяви очевидців або інших осіб, які взнали про крадіжку;
- в) повідомлення посадових осіб про крадіжку, скоєній на ввіреному їм об'єкті;
- г) безпосереднього виявлення слідчим, органом дізнання або прокурором ознак розкрадання.

Вирішення питання про порушення кримінальної справи не завжди можливо на підставі лише матеріалів, що надійшли без їх перевірки та додаткового збору інформації. Така перевірка проводиться шляхом відібрання пояснень осіб, які в якійсь мірі можуть бути відповідальні за порушення закону або причасні до виявлення злочинного факту, однак без здійснення слідчих дій.

Методика розслідування крадіжок багато в чому визначається тим, де, що та яким чином було викрадено.

Слідчий, прийнявши до провадження кримінальну справу даної категорії, виходячи з даних, що містяться в ній, намічає план проведення первісних слідчих дій, а також підготовчих і організаційних заходів.

Своєчасне порушення кримінальної справи щораз створює сприятливу атмосферу для взаємодії з органами дізнання й активізує роботу з розкриття злочину.

Зміст початкового етапу розслідуванні крадіжок визначається слідчою ситуацією, яка склалася в залежності від часу, що пройшов з моменту крадіжки чи виявлення її слідів, предмета крадіжки, поведінки винних, потерпілих, свідків тощо. Кожна конкретна крадіжка на початковому етапі розслідування характеризується притаманною лише їй слідчою ситуацією.

Типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування крадіжок є:

- факт крадіжки встановлено, є відомості про уявного злочинця. Основні завдання полягають у затриманні крадія, виявлення викраденого майна;
- факт крадіжки виявлено, але відсутні відомості про особу, що скоїла злочин;
- виявлено факт нестачі особистого майна при відсутності слідів проникнення злочинця до місця його знаходження;
- факт крадіжки виявлено і підозрюваний затриманий з речовими доказами;
- виявлено викрадене майно, але відсутні відомості про потерпілого та особу, що скоїла крадіжку;
- про факт крадіжки заявив обвинувачений, що проходить за іншою кримінальною справою, заяви від потерпілого не надходило.

В кожному окремому випадку розслідування крадіжки особливості даного етапу залежать під результатів слідчих дій, оперативно-розшукових заходів, виконаних на початковому етапі, та конкретній слідчій ситуації, що склалася на цей час.

Наступний етап розслідування крадіжок спрямований на подальше розширення доказової бази, уточнення обстановки і встановлення мотивів скоєння злочину, вивченню причин та умов, які йому сприяли. В кожному випадку розслідування крадіжки особливості даного етапу залежать під результатів слідчих дій, оперативно-розшукових заходів, виконаних на початковому етапі, та конкретній слідчій ситуації, що склалася на цей час.

Такими ситуаціями можуть бути:

- подія злочину не мала місця (предмет крадіжки виявлено потерпілим на іншому місці);
- факт крадіжки й особа, що її скоїла, установлені, злочинець визнає себе винним у повному обсязі пред'явленого обвинувачення, його показання не суперечать зібраним по справі, доказам, викрадене майно виявлено;
- у діях підозрюваного відсутній склад злочину (особа заволоділа належним їй майном);
- факт крадіжки встановлено, зібрані докази про винність особи, яка її вчинила, однак обвинувачений визнає свою вину частково (визнає, що вкрав лише майно, яке виявлено у нього під час обшуку, заперечує окремі епізоди злочинної діяльності, збут викраденого тощо);
- факт крадіжки встановлено, зібрані докази щодо вини обвинуваченого в її скоєнні, але він пред'явленого обвинувачення не визнає, посилаючись на алібі (називає місце перебування в момент крадіжки та осіб, які можуть це підтвердити), викрадене майно не виявлено.

Важливо знати та використовувати особливості тактики проведення окремих слідчих дій, таких як: огляд місця події, допит потерпілого, допит свідків, особистий обшук підозрюваного, освідчування підозрюваного, допит підозрюваного (обвинуваченого). Також важливим є своєчасне проведення експертизи.

Крім того, успішне розслідування крадіжок, особливо квартирних, визначається умінням слідчого і працівників карного розшуку використати допомогу громадськості. Тому, під час складання плану розслідування необхідно також врахувати можливості залучення громадськості в ході провадження слідчих дій, а також з метою профілактики крадіжок.

Тому можна зробити висновок, що увага, яка приділяється розробці криміналістичної характеристики, пов'язана з необхідністю удосконалення методики розслідування певного виду злочину на підставі пізнання механізму його вчинення, способів слідоутворення тощо. Диспозиції відповідних кримінально-правових норм є правовою основою криміналістичної характеристики злочинів, у якій набувають конкретизації описаний у них склад тих чи інших злочинів, його елементи.

На сучасному етапі розвитку нашої країни криміналістика, вдосконалення методик, тактик, прийомів та модернізація обладнань має важливе значення для розслідування злочинів проти власності; досвід та професіоналізм правоохоронних органів сприяє скорішому та результативному розкриттю злочинних посягань на власність.

Перелік посилань

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-v>.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Шеремет А. П. Криміналістика: навч. посіб. Київ, 2005. 472 с.
4. Скригонюк М. І. Криміналістика: підруч. Київ, 2005. 496 с.
5. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика: учебник для вузов. Москва, 1999. 990 с.

МЕТОДИКА РАССЛЕДОВАНИЯ КРАЖ

А. И. Жеребко

В статье проанализированы криминально-правовая и криминалистическая характеристики краж чужого имущества. Раскрыты основные направления и содержание деятельности следователя (следственно-оперативной) группы на начальном и последующем этапах расследования тайного похищения чужого имущества, взаимодействие в раскрытии преступлений и прочее.

По результатам проведенного исследования сделано вывод о том, что внимание, которое уделяется разработке криминалистической характеристики, связано с необходимостью совершенствования методики расследования определенного вида преступления на основании познания механизма его совершения, способов слеодообразования и др. Диспозиции соответствующих уголовно-правовых норм является правовой основой криминалистической характеристики преступлений. Криминалистическая характеристика преступлений конкретизирует описанные в уголовно-правовых нормах составы тех или иных преступлений, его элементы. Криминалистическая характеристика преступлений, в том числе и краж, является одним из важнейших элементов криминалистической методики. Она является взаимосвязанной совокупностью индивидуальных особенностей определенной ка-

тегории преступлений, характеризующей обстановку, способ и механизм совершения и сокрытия преступления, личности преступника и потерпевшего, имеющих значение для выявления, раскрытие и расследование преступления. Элементами криминалистической характеристики краж являются: способы совершения краж; предмет преступного посягательства; типичная «следовая картина»; личность преступника; личность потерпевшего; сведения о типичном время совершения краж.

На современном этапе развития нашей страны криминалистика, совершенствования методик, тактик, приемов и модернизация устройств имеет важное значение для расследования преступлений против собственности; опыт и профессионализм правоохранительных органов способствует скорейшему и результативному раскрытию преступных посягательств на собственность.

THE METHODOLOGY OF INVESTIGATING THEFTS

A. Zherebko

The article deals with the criminal-legal and criminalistics characteristics of thefts of someone else's property. The main directions and content of the investigator's (investigatory-operational) group activity are revealed in the initial and subsequent stages of the investigation of the secret abduction of another's property, the interaction in the disclosure of crimes, and others.

According to the results of the study, it was concluded that the attention paid to the development of forensic characteristics was due to the need to improve the methodology for investigating a certain type of crime on the basis of knowledge of the mechanism of its accomplishment, methods of tracing, etc. The disposition of the relevant criminal law is the legal basis for criminalistics characteristics crimes. Criminalistics characteristics of crimes specify the constitutions of certain crimes described in norms of criminal law, its elements. Criminalistics characteristics of crimes, including thefts, are one of the most important elements of the forensic methodology. It is an interconnected set of individual characteristics of a certain category of crimes, characterizing the situation, the method and mechanism of committing and concealing a crime, the identity of the perpetrator and the victim, relevant for the detection, disclosure and investigation of the crime. Elements of criminalistics characteristics of thefts are: the methods of committing thefts; the subject of a criminal offense; a typical "follow-up picture"; identity of an offender; identity of a victim; information about the typical time of theft.

At the present stage of our country's development, criminalistics, the improvement of techniques, tactics, techniques and devices' modernization is important for the investigation of crimes against property; the experience and professionalism of law enforcement agencies promotes the prompt and effective disclosure of criminal misconduct on property.